

Webrecensie BMGN 125:1 (2010)

Gelder, Roelof van, *Zeepost. Nooit bezorgde brieven uit de 17de en 18de eeuw* (Amsterdam, Antwerpen: Atlas, 2008, 276 blz., €19,90, ISBN 978 90 450 0489 1); Doedens, Anne, Looijesteijn, Henk, *Op jacht naar Spaans zilver. Het scheepsjournaal van Willem van Brederode, kapitein der mariniers in de Nassause vloot (1623-1626)* (Hilversum: Verloren, 2008, 493 blz., €49,-, ISBN 978 90 8704 069 7).

De zeevaart spreekt niet alleen nu tot de historische verbeelding, maar sprak ook in vroeger tijden mensen aan. Deze voortdurende belangstelling uit zich onder meer in de (her)uitgave van vroegere aansprekende verhalen, die betrekking hebben op de Nederlandse maritieme geschiedenis. De recente publicaties *Zeepost* van Roelof van Gelder en *Op jacht naar Spaans zilver* van Anne Doedens en Henk Looijesteijn zijn hiervan twee mooie voorbeelden. Het zijn aansprekende boeken, die met recht voorheen onderbelichte bronnen in de belangstelling plaatsen. Maar tegelijk stellen deze boeken – in een tijdperk van digitalisering – ons voor nieuwe vragen over de functionaliteit en vorm van bronnenpublicaties.

Zeepost bevat een selectie van 46 Nederlandse brieven uit de zeventiende en achttiende eeuw. De brieven zijn geschreven door onder andere zeevarenden, reizigers, kooplieden, of hun familie. Ze hebben met elkaar gemeen dat ze zich bevonden aan boord van Nederlandse schepen op het moment dat deze door Engelsen werden gekaapt. Achter de brieven schuilt dus een zekere tragiek: de brieven zijn door de kaping vaak niet op hun bestemming aangekomen, maar zijn in het archief van de High Court of Admiralty beland. Daar zijn de brieven bewaard gebleven, tot historici de brieven hebben afgestoft voor onderzoek.

Van Gelder zet met *Zeepost* deze brieven duidelijk op de kaart. De inleiding bij de hertaalde brieven biedt de lezer op heldere wijze inzicht in wat deze bron interessant maakt. De uitweiding over de vroegmoderne schrijfcultuur en de situatie van de brieven-schrijvers is informatief en leesbaar, en daarmee aantrekkelijk voor het brede publiek waar dit boek zich op richt. Het tweede deel van het boek is evenzeer prachtig: de brieven zijn stuk voor stuk juweeltjes. Ze zijn kort, goed ingeleid en prettig hertaald. Maar juist door deze pracht – de veelheid aan korte bronnen en de beknopte

inleidingen – lijkt de bundel soms meer aan te moedigen om in verwondering te blijven bladeren door de bijzondere, grappige of treurige brieven die zijn overgeleverd, dan daadwerkelijk tot lezen over te gaan.

Opjacht naar Spaans zilver van Anne Doedens en Henk Looijesteijn zet eveneens een interessante bron op de kaart. De begeleidende tekst, en met name het voorwoord, maakt duidelijk waarom het verslag van Willem van Brederode over de ‘Nassause vloot’ zo belangrijk is. Met dit nog niet eerder gepubliceerde journaal proberen Doedens en Looijesteijn een aanzet te geven voor ‘een wat genuanceerder beeld van het belang van deze vloot’. Dit heeft geleid tot een interessante bronnenpublicatie met een stevige inleiding. Maar nog sterker dan bij de brieven van *Zeepost* roept het daadwerkelijke bronnengedeelte van de uitgave de lezer niet op tot lezen, maar wederom tot bladeren. In tegenstelling tot *Zeepost* wordt in *Op Jacht* de neiging tot bladeren niet bevorderd door de overvloed aan sprankelend bronnenmateriaal, maar door de zoektocht naar de interessante passages. Het belang van dit scheepsjournaal en van een hernieuwde belangstelling is terecht en zeer duidelijk aangetoond. Maar het taaie zeventiende-eeuwse Nederlands en de overvloed aan niet altijd even interessante informatie, zoals de in scheepsjournalen gebruikelijke uitweidingen over de koers en het weer, maken dit journaal – ondanks alle goede bedoelingen – niet tot een van de meest leesbare bronnen, zowel voor historici als het bredere publiek.

De vraag lijkt hier dan ook gerechtvaardigd wat de noodzaak is van het integraal publiceren van een bron in de vorm van een boek? Wat is het doel van het uitgeven van een bron in deze specifieke vorm? Natuurlijk hebben boeken voor historici en andere cultuurliefhebbers een zekere inherente waarde: het is prachtig om ook het scheepsjournaal van Willem van Brederode over de Nassause vloot volledig in de kast te hebben staan. Maar heel misschien zou de bron die de auteurs op de kaart willen zetten nog meer gediend zijn geweest met een publiëksuitgave gebaseerd op de huidige begeleidende tekst. Voor de echte geïnteresseerden zou dan een digitale versie van de bron beschikbaar gesteld kunnen worden op een bijgevoegde cd-rom of een website. Voor *Zeepost* zou eenzelfde constructie denkbaar kunnen zijn, juist omdat het de nieuwsgierigheid aanwakkert naar de vele andere brieven en de originele versies daarvan (gefotografeerd in het kader van het project *Sailing Letters*). Een belangrijk voordeel voor alle typen publiek zou dan tevens zijn dat het journaal en de brieven toegankelijker en beter doorzoekbaar zijn.

Hopelijk zetten deze twee aansprekende boeken dan ook niet alleen aan tot grotere aandacht voor deze prachtige maritiem-historische bronnen met

betrekking tot het Nederlands verleden, maar kunnen ze de academische
gemeenschap tevens als aanzet dienen tot reflectie op de functionaliteit en
vorm van bronnenpublicaties in een tijdperk van digitale mogelijkheden.

Matthias van Rossum, Vrije Universiteit Amsterdam
/ Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

Webrecensie BMGN 125:4 (2010)

Dolnick, Edward, *De vervalser. Het waargebeurde verhaal van Han van Meegeren, de grootste kunstvervalser van de twintigste eeuw* (Amsterdam: Bert Bakker, 2009, 347 blz., ISBN 978 90 351 3401 0); Lopez, Jonathan, *The Man who made Vermeers: Unvarnishing the Legend of Master Forger Han van Meegeren* (Boston, New York: Mariner Books Houghton Mifflin Harcourt, 2009, xii + 340 blz., ISBN 978 0 547 24784 7 (pbk)).

Het vervalsen van kunstvoorwerpen is een criminele activiteit van alle tijden. Schilderijenvervalsingen spreken wellicht het sterkste tot de publieke verbeelding, vooral als ze *en gros* worden ontdekt. Met vervalsingen is het overigens niet veel anders dan met andere misdrijven: het *dark number* van niet-ontmaskerde daders is groot.

Han van Meegeren (1889-1947) – aan wie I. Schöffers in het derde deel van het *Biografisch Woordenboek van Nederland* een lemma heeft gewijd – dankt zijn faam niet in de laatste plaats aan de populariteit van de schilder Johannes Vermeer op wiens naam hij aantoonbaar minstens vijf eigen schilderijen aan de man heeft gebracht. Zijn ‘Pieter de Hooghs’ vallen daarbij enigszins in het niet.

Over de vervalser Van Meegeren is in binnen- en buitenland heel veel geschreven, slechts heel weinig echter over de mens en artiest Van Meegeren. Professionele kunsthistorici hebben zich relatief zelden in hem verdiept. De enige monografie van belang uit die hoek is het proefschrift van Marijke van den Brandhof uit 1979: *Een vroege Vermeer uit 1937. Achtergronden van leven en werk van de schilder/vervalser Han van Meegeren*. Die terughoudendheid vanuit de hoek der bedrogen kunstkenneren en kunsthistorici is wel begrijpelijk. Het onderzoeksveld lag dus open voor anderen. Historici hebben zich evenmin vaak laten horen – journalisten en amateurs zoveel te meer.

De best gedocumenteerde monografieën zijn gevloeid uit de pen van de Delftse oud-hoogleraar Frederik Kreuger, laatstelijk zijn *A New Vermeer: Life and Work of Han van Meegeren* (Delft 2007). In de herfst van 2008 verschenen in New York bijna gelijktijdig het boek van de journalist Dolnick *The Forger's Spell: A True Story of Vermeer, Nazis, and the Greatest Art Hoax of the Twentieth Century*, een titel waarin Van Meegeren *undercover* is, en de